
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

ESSZÉK VERSEKRŐL*

DANYI MAGDOLNA:
EGY IGAZ MŰVÉSZHEZ

Köszöntőverset választottunk: Danyi Magdolna a százéves Füst Milánt köszönti a *Híd* nyári számában – méltó hangon és formában – Füst Milán vershangján, képeivel és verszenéjével egyaránt.

A vers sorai szárnyalók tehát, és akaratlanul is az időmértékre emlékeztet a szavak szárnycsapása, és hibátlan a sorok zengése! Hogyisne, hiszen a költőnő, amikor feltétel nélkül elragadtatását közli, kritikai jellemzést is ír, és mondja, hogy Füst Milán az örök emberi kérdést ostromolja, nevezetesen, hogy „mi a lét”, és amikor erre felel, *látomásokat* vet papírra. Ha így nézzük, Danyi Magdolna verse valójában költői esszé Füst Milán költészetéről, költészetének különleges, csak őt jellemző sajátosságairól. *Igaz művésznek* mondja, és *hős művésznek* is egyben, akinek a munkája *szívszakasztó*, hiszen a *testetlen fájdalom* énekese, akinek *jajongása* „sosem hallott dallamú”!

De a költőnő magára is mutat ebben a versében. Az *emberre*, most, a XX. század végén, és mint minden századvég költője, ő is pesszimista, amikor a modern ember világhelyzetéről nyilatkozik. Most is a *költészet* az egyetlen menedék... Ez volt Füst Milán számára, akit Danyi Magdolna tanúként idéz meg versében. Legyen tanúja a perben, amelyet nem a jelennel folytat, hanem az eljövendő századok esztétikai feljebbviteli perét látja maga előtt. Ott pedig a maradandóság a költői tét!

A vers nem kérdez, a költőnő beszélget, s a költeménynek gyönyörű a pátosza – ezt csak ihletettséggel lehet megszólaltatni, a művésznek azzal az igazi voltával, amely mestert és tisztelt egyaránt jellemez ebben a versben!

BORI Imre

* Ezek az esszék az Újvidéki Televízió *Verseik '88* című műsorában hangzottak el. Közlésük sorrendjét az adás alapján határoztuk meg.

BOSNYÁK ISTVÁN: A NINCSEN HIMNUSZA

Bosnyák István verse, *A Nincsen himnusza* egy azonos című versciklus darabja, így értelmét, jelentését is elsősorban ebben a szöveggörnyezetben kell keresnünk: pl. a „jaj be rút a Szép” jelentéskisugárzásában, majd a szintén a versciklushoz tartozó, *Kocsi-út-epilógus* című vers Ady-, Radnóti-, illetve József Attila-parafrázisaiban: a „minden Egész eltörött” vagy az „ami van, szét-hull darabokra” kontextusában. S tegyük még hozzá: maga a vizsgált vers is Ady azonos című költeményének parafrázisa.

Az említett parafrázisok tanúságaként is nyilvánvaló, hogy Bosnyák Istvánt is itt és most hasonló létérzések vezérelték, amikor *A Nincsen himnuszt* írta.

Abszurd dal ez a vers létünk jelenlegi állásáról – kiábrándult, szkeptikus leltár.

Himnusz – a fenség dicsőítése? Lelkesültség? Elragadtatás? Szó sincs róla, hiszen Bosnyák a *nincsen* himnuszt írja, s versműfájának megválasztásával is nagyfokú iróniát revelál.

A címben kifejezett abszurditás és ellentét először empirikus, majd filozofikus, végül etikai szinten kap kifejezésformát, s az utolsó versszakban már kész a leltár is. A vers utolsó két sorában már ellentétek sincsenek, s itt válik nyilvánvalóvá: az előbbieket sem ellentétek voltak, csak látszólag azok – paradoxonok. Csalás, mely öncsalás, mondhatnánk az egész vers végkicsengéseként.

S Bosnyák mindezt egy 4=4-es ütemű dalforma látszólag önfeledt ritmusával, szép-szabályos rímpárokban fogalmazza meg, metrum és rím tekintetében is az irónia eszközához folyamodva.

Abszurd dal – említettem eszmefuttatásom elején: groteszk fintor napjaink, jelenünk értékelbomlásáról, -devalválódásáról.

Bosnyák „ellenverseinek”, „ethoszainak” ívét folytatja *A Nincsen himnusza*, de mondanivalójával lidércesen összecseng az idejéi év verstermésének egyéb darabjaival is, pl. Fenyvesi Ottó *Kollapszus* című kötetének a keserűség ironikus-rapszodikus feltörését jelző, lamentáló hosszúverseivel (az *Angolkésérű*, a *Via negativa* című versekkel – s címük is mily beszédes! – vagy a *Halló, Pannóniával*). Vagy említsünk meg a példák között egy másik végletet képező változatot: az unalom és undor következtében az elhallgatásban értelmet látó, pár soros, szikár költői megnyilatkozást Gulyás József *Mint a madár* című versében.

HARKAI VASS Éva

PODOLSZKI JÓZSEF:
ALKALMI VERS HOZZÁD EGY ÜRES ÜNNEPEN

A hiteles valóságélményt ez a vers egy meghibbant víziójává alakítja. Vagyis a költői én a tapasztalatát felnagyítva örületet mímel.

Az első sorok a nemek kapcsolatára jellemző gyöngédséget ígérnek. Azután hirtelen a minden emberben valamiképpen meglévő birtoklás-, illetve hatalomvágyat betegesen túlcsigázza. A *vallomás* és a *vallatás* fogalma már nem azt jelenti, amit a férfi és a nő intim együttlétében szokott jelenteni. A megjátszott paranoia a társadalmi-politikai harcok árnyoldalát, a lehetséges erőszakot vízió formájában hozza előtérbe. A kedves tehát a delirium tremensre emlékeztető hangulatban egy pillanatra a kintről durván betolakodók egyike lesz. S a költői én is szinte ugyanolyan kíméletlen a nővel szemben, mint amilyen érzéketlen az ő egzisztenciájára törő tömeg. Az üldözött tehát üldöző is, s a hagyományos költői magatartással ellentétben a vers alanya nem tartja magát a jóság megtestesítőjének. A versben három személy van: az én, a te és a kívülről fenyegető tömeg, amelyről csak annyit tudunk meg, hogy ők a „mindenfelől leselkedők”, „a kíváncsiskodó arcatlanok”. A személyiség felbomlásának pokoli közérzetében a költői én saját magát, s azt, akihez beszél, a kívülről fenyegető, nyers és érzéketlen erővel egyenlíti ki. Nincs tehát bensőség, a kettesben maradottaknak legalább kényszerből eredő összefogása. Podolszki az ilyen határhelyzetekben is az emberi kapcsolatok látszatjellegét rombolja, s azt jelzi, hogy létünk szükségszerűen szembeállít bennünket egymással. Kielezett és egyoldalú bölcsesség, ám a történelem őt igazolja, s e gondolatot megtestesítő versbéli helyzet, illetve a nyelv rendkívül meggyőző, hiteles. És számunkra ez a fontos.

VAJDA Gábor

GULYÁS JÓZSEF:
RÉMÍT AZ ÜRES PAPÍR

Az általam választott vers nem azért érdekes, mert valami módon szebb, színvonalasabb vagy esztétikailag értékesebb lenne a többinél, hanem mert a költészet általános, egzisztenciális kérdésével foglalkozik. A jugoszláviai magyar lírában egyébként tünetszerű ez a verssel való viaskodás, a kifejezés lehetőségének kutatása, a költészet lényegének a vers eszközeivel való körülhatárolása, így több költő versére is eshetett volna választásom, kezdve a legfiatalabb Papp p Tibortól Fülöp Gáboron át (aki egyébként közismerten sokat foglalkozik ezzel a tematikával) egészen Gulyás Józsefíg, akinek munkáival igen ritkán találkozunk az utóbbi időben.

Ez utóbbinál állapodtam meg, mert a *Rémít az üres papír*ban a költő már túltette magát a költészet lényegi kérdésein. Túl van a töprengésen, hogy elegendő reagálás lehet-e a vers a világra, túl van a kifejezés lehetőségének fürkészésén, a nyelvvel folytatott teremtő küzdelmen és azon a legtöbbet aposztrofált József Attila-i tételen, miszerint „Költő vagyok – mit érdekelne akkor a költészet maga?” *Túl* van, tehát a *másik* oldalon, ahol mindezek a kérdések önmaguk *negatívumába* csapnak át; elérkezett a „leteszem a lantot” ideje.

Természetesen Gulyás is viaskodik a verssel, az üres papír végtelen hőmezejével, amit egy kicsorbult szerszámmal (a verssel) kell megmunkálni, egy megtúlt hangszerrel (a költéssel) kell életre kelteni. Olyan mindez, mint egy zsákutca.

Az is, a költő belső labirintusának zsákutcája, amit végig kell járnia a vers megszületésének érdekében. Minden hitetlensége mellett *hívő* vers a *Rémít az üres papír*, a költészet erejébe vetett hit sajátos kifejezése.

FEKETE J. József

SZÖGEDI SZABÓ BÉLA: HA MÉGIS RÁM TALÁLSZ...

Ennek a műsornak a költészeti palettája akkor lesz igazán színes, ha a tavaly feltűnt, legfiatalabb alkotónemzedék is képviselteti magát. Mivel sokak számára nyilván ismeretlen a szerző, néhány mondatban bemutatom a nézőknek. Szögedi Szabó Béla zentai, negyedikes középiskolás, az Új Symposion szerkesztőségének tagja, verseit tavaly több lapban is olvashattuk, ilyen értelemben a jugoszláviai magyar költészet egyik meglepetése.

Ha mégis rám találsz... című versének hangvételében végig ott bujkál a nosztalgia, a visszavonhatatlan elmúlás jegyében „zölden vénül meg itt minden”. A természetből vett metafora lassan áttevődik más élőlényekre is: a tyúkokra, a világító bőrű sáskákra, végül pedig az emberre, aki beletörődve szemléli a riasztó metamorfózist. Maga is átváltozik, de a táj eleme marad alakmás voltában is: „Tamás bácsi maga ment / a madárijesztő helyére”. A zöldrozsdás rézszobor állóképként végig jelen van a versben, a siettetett elmúlás szimbólumává válik. Mindenki zöld szoborrá lesz, akit elfelejtének, aki „felsérti magát” az összetartozás üvegcserepein. A léptek folyton egymásba akadnak, közben a soroknak már-már időmértékes lüktetésük van. Nyilvánvalóan a klasszikus, a veretes líra hagyományaira épít Szögedi Szabó Béla, de ugyanakkor a maga módján cáfolja is azokat.

„A mohának egy cserép is elég, hogy megtelepedjen” – írja versében, mivel nemzedékének valóban csak egy cserépnyi lehetősége maradt, ezért ragaszkó-

dik hozzá ilyen makacsul. A múlt egy darabja élteti tovább. Innen indul ki, és csak ide térhet vissza, leírva közben egy kört, amely tanulságosan felépített világának horizontját jelöli. Ezt a lírikusi világot népesíti be a maga szóképeivel, asszociációival, ezüstteknőccé érő békáival. És amire még érdemes odafigyelnünk ebben a versben, az a kimunkált, igényes nyelvezet, mellyel egyre ritkábban találkozunk fiatal költőinknél.

KONTRA Ferenc

BRASNYÓ ISTVÁN:
EGÉSZ NAPI SZERENCSE XLII.

Jelent meg ebben az évben néhány fontos, jó verseskötet, egy életművet bemutató (Ácsé), egy posztumusz (Podolszkié) s egy felerészben friss (Danyié), s jöttek a lapokban is figyelemre méltó költemények, meg ismét volt a *Híd*ban Versek éve, ahol 42 költő publikált.

Van miből választani.

Én Brasnyó Istvánnak a márciusi *Híd*ban közölt egyik tízsoros, cím nélküli, számozott versét választottam.

Nem véletlenül épp Brasnyó-verset, mert a nagyregényekkel immár rendszeresen jelentkező Brasnyó árnyékában húzódik meg a költő Brasnyó, a regények árnyékában, észre sem vesszük, hogy jelentős, jó, komoly, okos, elgondolkodtató verseket ír s publikál.

Még inkább azért választottam az év versévé a hamarosan itt is elhangzót, mert első olvasása óta él bennem, megragadt bennem. Miért?

Nyilván mert saját kedélyállapotom köszöntött és köszönt vissza belőle. A versnek nincs címe, egy ciklus 42. darabja. Mindössze tíz sor, ami két részre tagoldódik. Mindkét részben egy állítás és egy tagadás, egy felismerés s ennek cáfolata áll szemben egymással. Amikor először olvastam, társadalmi, politikai életünk vérnyomása nem emelkedett olyan magasra, mint hónapokkal később. Tehát nem a pillanat hívta életre, de egy későbbi pillanat, állapot időszerűsítette.

Figyeljük csak meg: beletörődést nyugtázva, sugallva indul. Mibe törődött bele a költő? A megváltoztathatatlanba. Abba, hogy kiszolgáltatott, a múltjának és – a vers végén kiderül – a jövőjének is. Abba, hogy téves történelem áldozata, s azért kellett ebbe beletörődnie, mert csak eszköz azok számára, akiknek pillanatnyilag kell, de akik majd könnyen túl is adnak rajta, feláldozzák, ha érdekük így kívánja. – Tanulságos vers.

Felismerés és tehetetlenség fonódik benne össze, csap az arcunkba, szorítja össze a szívünket. – Hallgassuk!

GEROLD László

DANYI MAGDOLNA:
 EGY VAKMERŐ FELSZOLGÁLÓLÁNY
 MONDTA A BÖLCSEKNEK

Nemrégiben hagyta el a sajtót Danyi Magdolna *Rigólesen* című kötete, mely bő válogatást kínál egész költészetéből. A kötet anyagának újabb rétege egyértelműen arról tanúskodik, hogy az utóbbi tíz esztendő során Danyi Magdolna sikerrel mélyítette el költői világát, s ha ennek ellenére ezúttal mégis az *Egy vakmerő felszolgaló lány mondta a bölcseknek* című régebbi versét választotta, ennek oka az, hogy a költeményt régóta kedvelem, s ma is a szerző legjobb lírai alkotásai között látom a helyét.

Már a versindító kép telitalálat. A bölcsek és a csöppet sem bölcs lakmározásuk között ellentmondás támad, amely feszültséggel telíti a sort, annál inkább, mert a határozott névelő kétszeri elhagyása folytán a kép elveszti kötődését az objektív valósághoz, s „időtlen” látomássá szélesül. A második sorban a költő még nem bontja meg ezt a messziről látott és láttatott képet, csak közelebb lép hozzá, mintegy fölkészül „szerepére”, hogy aztán „ős szokás” szerint tegye, amit tennie kell. A tárgyilagos, metszett tómondatok sora fensőséges nyugalmat áraszt, a mindennapok vállalásának látó nyugalmat, s épp ezért igen nagy energiákat halmoz fel a „bölcsek” ellenében.

Danyi Magdolna „kerek nagy fáí” Nemes Nagy Ágnes „téli fáira” asszociáltatnak, melyeknek ha kérge alá pillanthat egyszer az ember, csak idegen vendég lehet a „kedélyes bölcsek” asztalánál, s hallgathat – értük is. A lerontó passzivitás vállalása volna ez? Ellenkezőleg, a mélység, a zárt csodák dicsérete, melyek elérhetetlenségükben is értelmet adnak földi „vendégeskedésünk” ellobbanó pillanatainak. Mert ne feledjük, nyílt, kíváncsi hallgatás ez, az igazi beszéd előfeltétele.

UTASI Csaba

SZIVERI JÁNOS:
 BÁBEL

Sziveri János *Bábel* című verse egy katarzisszerűen megélt élethelyzetben fogant. A betegség, a személyes megrendülés olyan revelációt jelent, melyben mintha valamilyen rendkívül erős fényforrás hatására egyszerre átvilágítottakká, megértettekké válnának a létezés s a pusztulás, a lét s a nemlét dolgai. E határpont a léttapasztalat összegzésére készíti a költőt. Ha a versben idézett/megidézett József Attila példájára gondolunk, nyilvánvalóvá válik, mekkora energiákat igényelnek, sűrítenek az efféle művek, s az is, hogy erre egy-egy opuson belül is csak a kivételes alkotások vállalkozhatnak. Noha a körülmé-

nyek, melyek Domonkos Istvánt a *Kormányeltörésben* megírására készítették, mások, mint a *Bábel* esetében, egzisztenciális vonatkozásai, az egyéni és a közösségi kudarcélmény, a vállalás értelmének s értelmetlenségének artikulálása, a szintetizáló áttekintés arányai és nagysága egymáshoz közelíti a két művet. A *Bábel* súlyos számvetéséhez Sziveri János rendkívüli erejű nyelvet teremt. Képeinek, hasonlatainak, rímeinek, formaelemeinek kristályossága, tisztasága, valamint a hangvétel fegyelmezettsége fokozza a megtapasztalás, a sejtések s az evidenciák feszültségét. A bibliai utalások, az *árva apostol*, a 33 év, Krisztus, a fakereszt, a sátán, a *romba dőlt bábéli épület* az archetipikus szféra irányába mélyítik a közlést, s a szenvedéstörténet felidézésével az egyéni síkról az általános, az egyetemes felé mozdítják ki azt. A címadó motívum, a Bábel fogalma ezzel szemben a hagyományos jelentést egyéni sugalmakkal, vonatkozásokkal látja el, s ezáltal a romba dőlt épület a kikezdett test, a gyötrelmek, a lázadó elme, a vívódó lélek képrendszerévé teljesedik.

THOMKA Beáta

TÁJ, ceruzarajz